

effectiveness are detailed in the context of the experimental check of the experiment being researched. The results of the carried out work concerning the planning of stages of the pedagogical experiment connected to the preparation of future teachers for the pedagogical action direction allowed to make the following conclusions: the suggested detailing of the stages of the pedagogical experiment allowed to implement the programme of research substantially and consecutively; functionality of each of the implemented stages provided the scientific research with the appropriate results of theoretical and practical manner; the results of the preparatory-organizational and stated stages of the pedagogical experiment formed logical- successive movement of the scientific cognition of the problem of future teachers' preparation for the pedagogical action direction.

Key words: *the preparation of future teachers, pedagogical experiment, pedagogical action direction.*

Bibliography

1. Goncharenko S.U. Pedagogichni doslidzhennja: metodologichni poradi molodim naukovcjam / Semen Ustimovich Goncharenko. – K.; Vinnicja: DOV «Vinnicja», 2008. – 278 s.

2. Sisoeva S.O. Pedagogichnij eksperiment u naukovih doslidzhennyah nepererвної profesijnoi osviti: [navch.-metod. posib] / S.O. Sisoeva, T.E. Kristopchuk. – Lutsk: VAT «Volinska oblasna drukarnja», 2009. – 460 s.

УДК 374.013.83

Ружицький Валерій Андрійович - кандидат педагогічних наук, в.о. директора Комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Білоцерківський гуманітарно-педагогічний коледж»

E-mail: valrurz@ukr.net

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ

У статті розглядаються психолого-педагогічні умови розвитку професійних умінь майбутніх учителів, питання самоосвіти, практичної діяльності майбутніх фахівців, використання інтерактивних технологій, варіативних та різнорівневих робочих програм у процесі професійного розвитку студентів педагогічних коледжів.

Ключові слова: *психолого-педагогічні умови, професійні уміння, майбутній учитель, інтективні технології.*

Реформування сучасної системи освіти та системи професійних кваліфікацій ставить перед педагогічними навчальними закладами особливі завдання підготовки майбутніх учителів, які визначаються потребою часу і суспільства. Сучасні педагогічні інновації в системі професійної підготовки майбутніх учителів визначають пріоритетні напрями розвитку професійної підготовки майбутніх фахівців в умовах євроінтеграційних процесів України та сприяють розвитку стратегічних напрямів життєконструювання молоді, формування конкурентноздатності

й професійної успішності майбутнього фахівця на сучасному ринку праці. Особливим в цьому процесі стає визначення педагогічних умов розвитку професійних умінь, з урахуванням вимог часу, інноваційних змін в системі професійної підготовки фахівців.

Розв'язання завдань розвитку професійних умінь майбутніх учителів передбачає теоретичне обґрунтування педагогічних умов, які можуть забезпечити ефективність і результативність їх підготовки до практичної роботи у загальноосвітніх навчальних закладах.

На важливості педагогічних умов як засобу підвищення ефективності організації навчального процесу наголошують Ю. Бабанський, В. Іванова, Л. Кондрашова, І. Лернер, О. Мороз, А. Семенова, В. Стасюк та ін. При цьому аналіз психолого-педагогічної літератури свідчить про те, що не існує однозначного визначення поняття «педагогічні умови». Зокрема, І. Лернер інтерпретує «педагогічні умови» як фактор забезпечення успішної підготовки майбутніх учителів [9].

На переконання А. Семенової і В. Стасюка, «педагогічні умови» – це обставини, яких відбувається цілісний продуктивний педагогічний процес професійної підготовки фахівців, що опосередковується активністю особистості, групою людей [19, с. 243; 20].

Ми поділяємо думку В. Пустовойтова, який, характеризуючи педагогічні умови підготовки майбутніх учителів, підкреслює необхідність урахування пізнавальних процесів конкретного учителя – пам'яті, уявлення, мислення, мотиваційної, емоційно-вольової сфери; формування педагогічної емпатії, комунікативної культури спілкування, здатності до самоконтролю, самооцінки, саморозвитку [15]. Водночас спільною думкою науковців є те, що педагогічні умови як сукупність об'єктивних можливостей змісту, форм, методів, спрямованих на розв'язання поставлених у педагогіці завдань є фундаментальним чинником підвищення ефективності організації навчально-виховного процесу для успішної підготовки майбутніх учителів.

На основі аналізу наукових джерел з проблеми дослідження педагогічних умов слід констатувати, що більшість дослідників (О. Дубасенюк, Л. Кондрашова, В. Рибалка, Ж. Сироткіна та ін.) розрізняють зовнішні та внутрішні педагогічні умови навчального процесу. Зовнішні умови виступають продуктом функціонування політичної, соціально-економічної, освітньої та інших систем зовнішнього середовища й реалізуються через відповідні фактори. Під внутрішніми науковці визначають педагогічні умови, які є похідними завданнями відповідного педагогічного процесу та сукупністю педагогічних заходів, що забезпечують ефективне рішення цих завдань [4].

Метою нашої статті є виокремлення та характеристика психолого-педагогічних умов розвитку професійних умінь майбутніх учителів, на прикладі діяльності педагогічного коледжу.

Під розвитком професійних умінь майбутнього учителя ми

розуміємо процес систематичного цілеспрямованого підвищення рівня його професійних умінь та особистісного зростання на основі навчання у педагогічному коледжі. Поняття «розвиток» науковцями визначається як «процес, унаслідок якого відбулася зміна чого-небудь, перехід від одного якісного стану до іншого, вищого» [2, с. 1043]; процес, «в якому рівні розвитку зазнають постійних змін» [6, с. 127], як самореалізація, самозростання особистості, що пов'язано з життєвою перспективою людини, яка «не задається особистості, а створюється нею, змінюється і уточнюється протягом життя» [6, с. 158]. Цілком закономірно, педагогічні умови повинні забезпечити розвиток особистості, її розумової, духовної зрілості, сприяти її удосконаленню на вищому високому рівні в майбутній професійній діяльності [2, с. 1043].

Насамперед, з'ясуємо сутність поняття «умова». У філософському тлумаченні термін «умова» відображає ставлення предмета (явища) до певних навколишніх явищ і процесів; завдяки наявності відповідних умов властивості предмета переходять із можливостей у реальність [23; с.343]; це те, від чого залежить щось інше (обумовлене), що уможливорює наявність речі, стану або процесу, на відміну від причини, котра з необхідністю та неминучістю породжує що-небудь (дія, результат дії), а також від підстави, яка є логічною умовою наслідку [24].

Поняття «умови» у довідковій та науковій літературі визначається як: сукупність чинників, що впливають на що-небудь, кого-небудь, створюють середовище, в якому щось відбувається [20]. У педагогічній інтерпретації поняття «умови» є органічно пов'язаним з феноменом педагогічного процесу при його постійній оптимізації та являють собою сукупність об'єктивних можливостей створюваних цілеспрямовано, що реалізуються в освітньому середовищі, сприяючи забезпеченню розв'язання конкретного педагогічного завдання.

Аналіз наукових праць з проблеми розглядання умов професійного розвитку майбутніх учителів, дозволяє визначити недостатній рівень висвітлення питання психолого-педагогічних умов розвитку професійних умінь майбутніх учителів у психолого-педагогічній літературі.

Виступаючи внутрішнім рушієм, мотив у майбутніх учителів «спонукає їх до активності й діяльності» [5, с. 402] та відіграє «важливу роль у зростанні активності, завжди пов'язується з діяльністю, розглядається як спонукання до неї» [6, с. 316]. Мотивом може стати тільки усвідомлена потреба, оскільки «перш, ніж потреба спричинить дію, особистість переживає складний психологічний процес мотивації, який полягає в усвідомленні тією або іншою мірою суб'єктивної й об'єктивної потреби в дії, спрямованої на її задоволення» [14, с. 389].

Отже, з мотивацією пов'язана активність як спосіб розвитку особистості, тобто як якість особистості, в якій виявляється її дієва життєва позиція, здатність до позитивних оригінальних перетворень на

базі матеріальної та духовної культури, як активна поведінка людини, що зумовлюється усвідомленими цілями і мотивами [6], як «життєвий витвір особистості, яка усвідомлює, що все необхідне від суспільства вона одержить завдяки своїй діяльності (праці), якою вона обмінюється з іншими людьми» [5, с. 314]. Активність, – вважають учені, – передує діяльності; тому зазначена властивість є «рушійною силою, джерелом пробудження в особистості її потенцій» [25, с. 79], суттєвим чинником розвитку її професійних умінь.

Психологи наголошують, що мотиви, інтереси, потреби особистості визначають її поведінку та діяльність, однак вирішальним фактором є її готовність керуватися тими чи іншими мотивами як умотивованість, тобто налаштування до здійснення певного виду діяльності. «У випадку наявності якоїсь потреби в разі її задоволення в суб'єкта виникає специфічний стан, який можна охарактеризувати як спрямованість та налаштування до здійснення певної діяльності, на задоволення її актуальної потреби» [10, с. 110]. Ми погоджуємося з думкою В. Муляра, що спрямованість є не лише результатом впливу соціуму, а й результатом внутрішньої активності самої особистості. Вона є своєрідним дзеркалом, у якому відбивається сутність саморозвитку особистості, її характер і потенціал [11]. Спрямованість майбутнього вчителя на розвиток професійних умінь ми розуміємо як систему його особистісних якостей, які визначають стійке, усвідомлене, активне ставлення до професійного зростання, мотивів, інтересу, потреби до розвитку професійних умінь у процесі самоосвітньої діяльності, оптимізацію професійної діяльності. На думку В. Радул, самоосвіта є найефективнішою формою підвищення професійних умінь майбутнього вчителя, що пояснюється тим, що під час самоосвіти студент цілеспрямовано здійснює самореалізацію [16]. Це є безперервний, особливим чином організований процес розвитку та збагачення професійної культури педагога на основі сформованих в нього освітніх потреб.

Самоосвіта майбутнього вчителя, інформальна освіта – це постійне поповнення професійної та загальнокультурної інформації й систематичне оновлення індивідуального досвіду. Основним змістом самоосвіти студента є оновлення і вдосконалення знань, його умінь і навичок з метою досягнення бажаного рівня професійної компетентності. Важливим є те, що самоосвіта передбачає безпосередню зацікавленість студента в навчанні, вона органічно поєднується з вивченням інформаційного матеріалу та проходженням педагогічної практики, самостійною творчою та самоосвітньою діяльністю, що стає вагомим підґрунтям удосконалення й розвитку професійних знань і умінь майбутніх учителів. Саме самоосвіта визначає внутрішню здатність майбутнього вчителя до пошуку, уміння створювати нові образи педагогічної діяльності, оволодівати інноваційними технологіями та застосовувати їх в освітній практиці, надає можливість перетворити професійну діяльність на

свій індивідуальний доробок, задовольняє професійні й загальнокультурні пізнавальні інтереси і сприяє розвитку професійних умінь. Саме тому можна сказати, що самоосвітня діяльність студента не тільки є вагомим підґрунтям для здійснення майбутньої професійної діяльності, а і підґрунтям та майбутньою основою для становлення і розвитку майбутньої педагогічної майстерності кожного майбутнього вчителя – фахівця педагогічної громади, а значить і майбутньої освіти України.

Вагомий внесок у розвиток педагогічних якостей майбутнього вчителя є педагогічна діяльність, практика та саморозвиток. Так, на думку багатьох учених, поза діяльністю особистість реально не розвивається. Це забезпечує включення майбутніх учителів у цілеспрямовану, професійно орієнтовану діяльність, на визначальній ролі якої наголошують Л. Виготський, С. Максименко, О. Леонтьєв, В. Радкевич, В. Роменць, С. Рубінштейн. В цьому багатогранному процесі безперечно вагомим стає принцип єдності свідомості й діяльності майбутніх учителів, оскільки «психіка людини проявляється, формується і розвивається у діяльності, де предмети і явища зовнішнього світу є не лише об'єктами пізнання, а й рушіями поведінки, її спонуканими» [17, с. 244].

На прикладі аналізу навчально-виховного процесу гуманітарно-педагогічного коледжу, можна виокремити пріоритетні напрями діяльності щодо підготовки майбутніх фахівців, серед яких найбільш вагомою часткою є навчальна діяльність, оскільки саме показники успішності освіти свідчать не тільки про результативність роботи всіх учасників навчального процесу, але й визначають загальний рівень готовності майбутніх учителів до професійної діяльності. Навчально-виховний процес у педагогічному коледжі постійно оновлюється, згідно з потребами студентів та потребами і інноваційними процесами сьогодення, які органічно вплітаються в діяльність суб'єктів навчання. Серед багатьох інновацій, ми виокремлюємо сучасні інформаційні технології навчання, орієнтацію на формування знань і умінь, духовного розвитку, рівень розвитку медіа-освіти, технологічно-інформаційну компетентність майбутніх фахівців тощо.

З метою забезпечення безперервного розвитку інноваційного освітнього процесу та підвищення загального рівня якості підготовки студентів, їхньої конкурентоспроможності в умовах ринку праці у процесі входження до європейського простору, важливим аспектом стають перші кроки молоді в науковій, науково-дослідній діяльності під керівництвом досвідчених педагогів-наставників. Це, і участь у наукових гуртках, написання курсового проекту, власні науково-практичні дослідження, педагогічні спостереження та узагальнення підчас практичних занять та педагогічної практики у школі тощо.

Вибудована система науково-методичної роботи, науково-педагогічний супровід навчального процесу на інноваційній основі, сприяє якісному проведенню педагогічних і методичних рад, підготовці нарад, семінарів з питань програмового забезпечення, проведення занять з

використанням інтерактивних, нетрадиційних форм і методів співпраці викладачів і студентів, застосування інформаційних, електронних, мультимедійних засобів навчання в навчально-виховному процесі тощо.

Велику роль у навчальному процесі відіграє розроблення робочих навчальних програм на основі діяльнісного та компетентнісного підходу. Основною характеристикою таких робочих програм є те, що вони забезпечують активну спрямованість майбутніх учителів на трансформацію здобутих знань, удосконалення набутого професійного досвіду на практиці у загальноосвітніх навчальних закладах.

Структурування змісту робочих програм на засадах компетентнісного підходу, сприяє зміцненню акценту з накопичення нормативно визначених знань, умінь і навичок до формування й розвитку в майбутніх учителів здатності практично діяти, застосовувати індивідуальні техніки і досвід успішних дій у ситуаціях професійної педагогічної діяльності та соціальної практики. При цьому навчання, спрямоване на формування у майбутніх учителів системи професійних компетентностей. Саме вони виявляються не тільки в наявності в індивіда внутрішньої організації знань, особистих, професійних якостей та здібностей, а в здатності застосовувати компетентності у житті та професійній педагогічній діяльності.

Відповідно набуття майбутніми вчителями знань, умінь і навичок спрямоване на вдосконалення їхньої професійної компетентності, сприяє їхньому інтелектуальному й культурному розвитку, формуванню в них здатності швидко реагувати на запити часу.

Наступною педагогічною умовою розвитку професійних умінь вчителя є використання інтерактивних технологій у системі розвитку професійних умінь майбутніх учителів.

Поняття «інтерактивні технології» формують дві складові: одна з них означення «інтерактивний» (від англ. «inter» – взаємний і «act» – діяти) – той, що забезпечує безперервну діалогічну взаємодію суб'єктів освітнього процесу; інша – «технологія» (техно – мистецтво, вміння, майстерність; логос – вчення, наука, слово, поняття, а також закономірність, взаємозв'язок, порядок).

Представники педагогічної науки визначають технологію як системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічної мети [7]; як систематичний метод планування, застосування й оцінювання всього процесу навчання й засвоєння знань шляхом обліку людських та технічних ресурсів і взаємодії між ними для досягнення найефективнішої форми освіти; як систему наукових знань, використання яких дозволяє реалізувати конкретний творчий задум, моделювання певних дидактичних умов, засоби і способи навчання [10]. При цьому науковцями акцентується увага на психологічному аспекті, який пов'язаний з виявленням індивідуальних і особистісних особливостей учасників педагогічного процесу з урахуванням цих

особливостей в організації діяльності [18].

Теоретичним підґрунтям для визначення умови використання інтерактивних технологій розвитку професійних умінь майбутніх учителів були науково-теоретичні праці, в яких розкривається сутність інтерактивного навчання у працях багатьох учених (К. Баханов, О. Пометун, Л. Пироженко, Г. Селевко, С.Сисоєва, В. Химинець та ін.). Інтерактивне навчання науковці розглядають як спеціальну форму організації пізнавальної діяльності, яка має конкретну передбачувану мету – створити комфортні умови навчання, за яких кожен учень відчуватиме свою успішність, інтелектуальну спроможність та забезпечити розвиток навичок та вмінь як предметних, так і загальнонавчальних; виробити систему життєвих цінностей; створити атмосферу співробітництва, взаємодії; розвинути комунікативні якості тощо.

Таким чином, інтерактивне навчання майбутніх учителів ми розглядаємо як навчальний процес, у якому відбувається постійна активна взаємодія всіх суб'єктів навчального процесу, що передбачає співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове, навчання у співпраці), де, той, хто навчає, і той, хто навчається, є рівноправними, рівнозначними суб'єктами [13].

Ефективність інтерактивного навчання майбутніх учителів забезпечується використанням інтерактивних технологій, характеризуючи які, науковці наголошують на тому, що вони забезпечують організацію навчального процесу таким чином, що той, хто вчиться, обов'язково бере участь у колективному взаємодоповнюючому, заснованому на взаємодії всіх його учасників, процесі навчального пізнання.

Під інтерактивними технологіями розвитку професійних умінь майбутніх учителів ми розуміємо організацію засвоєння знань і формування професійних вмінь та навичок через сукупність особливим способом організованих навчально-пізнавальних дій, що полягають в активній взаємодії майбутніх учителів між собою та побудові міжособистісного спілкування з метою досягнення запланованого результату [1]. При цьому використання інтерактивних технологій розвитку професійних умінь майбутніх учителів не тільки сприяє створенню комфортних психологічних умов для суб'єктів навчального процесу, а забезпечує різке зниження конфліктних ситуацій у процесі навчання, що є також позитивною передумовою підвищення загальнокультурної підготовки майбутніх учителів, розвитку їх творчого потенціалу, оскільки результатом навчання має стати «не навченість (інформування), хоча це є необхідна складова освіти, а становлення особистості вчителя – самобутньої, унікальної, творчої, яка має та реалізує власні цілі і цінності у житті» [3, с. 26].

Ефективною інтерактивною формою роботи з розвитку професійних умінь майбутніх учителів є тренінги, рольові та ділові ігри, що сприяють розвитку самостійного пошуку знань, вмінь самоаналізу, самоконтролю, самопізнання, саморегулювання, саморефлексії.

Навчальні тренінги, які органічно входять в систему інтерактивних завдань, спрямовуються на розв'язання реальних завдань в актуальному професійному контексті та безпосередньо пов'язуються із ситуаціями їх майбутнього використання (засвоєння, усвідомлення, аналіз, оцінювання, зв'язок із власним професійним досвідом, виявлення недоліків навчальної діяльності, їх переосмислення та корекція або формування нового бачення, творча трансформація засвоєного матеріалу), а також забезпечує розвиток професійної компетентності як засобу вирішення фахових завдань, тим самим уможлиблюється особистісний і професійний творчий розвиток майбутніх учителів образотворчого мистецтва.

Організація інтерактивного навчання як співнавчання, взаємонавчання (колективне, групове) забезпечує моделювання професійних ситуацій, використання рольових ігор, спільне розв'язання проблем та ефективне формування вмінь, навичок і цінностей. Викладач педагогічного коледжу в умовах такого навчання є організатором процесу навчання, лідером групи (І. Дичківська, О. Пометун, Л. Пироженко та ін.).

Використання проблемних ситуацій, що виникають у практичній діяльності, сприяє застосуванню здобутих знань студента у вирішенні науково-практичних або виробничих завдань і проблем у процесі подальшої педагогічної діяльності. Технології інтерактивного навчання, зокрема ситуативного моделювання з застосування ділових ігор як «спеціально організованих форм навчання з перетворення теоретичних знань у діяльність» [12, с. 69], забезпечують перетворення майбутніх учителів з «об'єкта впливу в суб'єкт діяльності» [12, с. 69], у процесі якого активні знання не забуваються, а «присвоюються», тим самим послідовно поповнюють особистісний інтелектуальний капітал, необхідний для творчої роботи сучасного фахівця. Ефективною формою роботи з розвитку професійних умінь майбутніх учителів є методи і прийоми технології розвитку критичного мислення [22], що передбачають самостійну роботу з новою інформацією, її усвідомлене сприйняття, аналіз, оцінювання з метою застосування у професійній діяльності.

Отже, використання інтерактивних технологій навчання є необхідною умовою розвитку професійних умінь майбутніх учителів.

Серед усіх педагогічних умов, ми виокремлюємо провідну педагогічну умову розвитку професійних умінь майбутніх учителів – це оптимізація професійної діяльності викладачів навчальних закладів. С. Коновець зазначає, що викладач (учитель) може оптимізувати свою професійну діяльність за урахування таких вихідних положень: удосконалення педагогічної майстерності викладача шляхом оптимізації організаційно-методичного забезпечення професійної діяльності та розвитку його особистісно-творчих якостей; ширша актуалізація естетичних етичних, емоційних, інтелектуальних і творчих можливостей особистості викладача в освітньому процесі та у поза аудиторній роботі; використання у навчально-виховному процесі вищого навчального

закладу педагогічного впливу шляхом застосування естетично та етично зорієнтованих креативних освітніх технологій, які активізують розвиток творчих якостей особистості студента, майбутнього вчителя та самого викладача [9, с. 33].

Таким чином, на основі вищезазначеного психолого-педагогічними умовами розвитку професійних умінь майбутнього вчителя є: формування в нього мотивації й спрямованості на розвиток професійних умінь у процесі учіння, самоосвіти, практичної діяльності; застосування варіативних, різнорівневих робочих програм на засадах особистісно орієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів; використання інтерактивних технологій розвитку професійних умінь майбутніх учителів; оптимізація професійної діяльності викладачів тощо. Ефективність розвитку професійних умінь майбутнього вчителя залежить від педагогічних умов, у яких відбувається цей процес. На основі вивчення й узагальнення наукових досліджень у галузі неперервної освіти визначено педагогічні умови розвитку професійних умінь майбутніх учителів, а саме: формування в них мотивації й спрямованості на розвиток професійних умінь у процесі учіння, самоосвіти, професійної діяльності; застосування варіативних, різнорівневих, диверсифікованих за профілем робочих програм на засадах андрагогічного, особистісно орієнтованого, діяльнісного й компетентнісного підходів; використання інтерактивних технологій розвитку професійних умінь майбутніх учителів; розроблення й упровадження у навчальний процес оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва. Виокремлені психолого-педагогічні умови, з одного боку, є відносно самостійними, з іншого – взаємопов'язані та доповнюють одна одну. Урахування вище зазначених умов забезпечує ефективність розвитку професійних умінь майбутніх учителів та готує їх до професійної педагогічної діяльності. В той же час, висвітлені питання не в повній мірі вирішують розвитку професійних умінь майбутніх учителів. Подальшого дослідження потребують питання напрямів розвитку професійних умінь, підготовки майбутніх фахівців до практичної діяльності на засадах педагогічних інновацій, удосконалення проведення педагогічної практики та напрямів самоосвіти і саморозвитку тощо.

Література

1. Абдуллина О.А. *Общепедагогическая подготовка в системе высшего педагогического образования* / О.А. Абдуллина. – М.: Просвещение, 1990. – 141 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. і голов. ред. В.Т. Бусел. – К.; Ірпінь: Перун, 2001. – 1440 с.
3. Єльнікова Г.А. Концепція спрямованої самоорганізації в управлінні освітою / Г.А. Єльнікова // *Післядипломна освіта в Україні*. – 2001. – № 1. – С. 81–86.
4. Жернов В.И. *Теоретико-методологические основы формирования профессионально-педагогической направленности личности*

Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи. Випуск 2 (9) 2014

студента педагогического вуза : монографія / В.И. Жернов. – Магнітогорск: Магнітогорский гос. пед. ин-т, 1999. – 116 с.

5. Загальна психологія: навч. посіб. / О.В. Скрипченко, Л.В. Долинська, З.В. Огороднійчук та ін. – К.: АПН, 2001. – 461 с.

6. Загальна психологія: підручник для студ. вищих навч. закл. / за заг. ред. акад. С.Д. Максименка. – Вінниця: Нова книга, 2004. – 704 с.

7. Клокар Н.І. Управління обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти: теорія і практика: наук.-метод. посіб. / Наталія Іванівна Клокар. – К.: Міленіум, 2004. – 218 с.

8. Коновець С.В. Естетичні та етичні засади оптимізації професійної діяльності викладачів образотворчого мистецтва вищих навчальних закладів: посіб. / С.В. Коновець. – Кіровоград: Імекс-ЛТД, 2013. – 148 с.

9. Лернер И.Я. Человеческий фактор и функции содержания образования / И.Я. Лернер // Советская педагогика. – 1987. – № 11. – С. 60-65.

10. Монахов В.М. Педагогические технологии как дидактический инструментариий модернизации образования / Монахов В.М., Власов Д.А и др. – М.; Тольятти: Волжский ун-т им. В.Н. Татищева, 2004.– 241 с.

11. Муляр В.І. Самореалізація особистості як соціальна проблема : (філософсько-культурологічний аналіз) / Володимир Ілліч Муляр; ІЗМН, Житомир. інж.-технолог. ін.-т. – Житомир, 1997. – 214 с.

12. Полак Л.Б. Ділова гра як спосіб організації пізнавальної діяльності / Л.Б. Полак // Післядипломна освіта в Україні. – 2001. – № 1. – С. 69 – 72.

13. Пометун О.І. Енциклопедія інтерактивного навчання / Олена Іванівна Пометун. – К.: А.С.К., 2007. – 144 с.

14. Психологія: підруч. / Ю.Л. Трофімов, В.В. Рибалка, П.А. Гончарук та ін.; за ред. Ю.Л. Трофімова. – К.: Либідь, 2001. – 560 с.

15. Пустовойтов В.В. Педагогические условия становления целостного знания будущего учителя: автореф. дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / В.В. Пустовойтов. – М., 1997. – 19 с.

16. Радул В.В. Соціальна зрілість молодого учителя : [монографія] / Валерій Вікторович Радул. – К.: Вища школа, 1997. – 269 с.

17. Рубинштейн С.Л. Бытие и сознание / Сергей Леонидович Рубинштейн. – М.: Педагогика, 1990. – 437 с.

18. Селевко Г.К. Энциклопедия образовательных технологий: В 2 т. Т.1. – М.: НИИ школьных технологий, 2006. – 816 с.

19. Словник-довідник з професійної педагогіки / [ред.-упоряд. А.В. Семенова]. – Одеса: Пальміра, 2006. – 272 с.

20. Стасюк В.Д. Педагогічні умови професійної підготовки майбутніх економістів у комплексі «школа – вищий заклад освіти»: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04 / Стасюк Варвара Дмитрівна. – О., 2003. – 291 с.

21. Технології розвитку критичного мислення учнів / А. Кроуфорд, В. Саул, С. Метьюз, Д. Макінстер. – К.: Гляда, 2006. – 220 с.

22. Унадзе Д.Н. Психологические исследования / Дмитрий Николаевич Унадзе. – М.: Наука, 1966. – 454 с.

23. Філософський словарь / под ред. И.Т. Фролова. – М.: Политиздат, 1986. – 590 с.

24. Філософський словник / за ред. В.І. Шинкарука. – К.: Головна ред. УРЕ, 1986. – 800 с.

25. Delor J. LearningTheTreasureWithin. Reportto UNESCO of the international ICommission on Education for the Twenty-First Century. – Paris: UNESCO Publishing, 1996. – 236 p.

Rugzhytskyi Valerii – Candidate of Pedagogical Sciences, Acting director of Communal higher educational institution «Bila Tserkva Humanitarian and Pedagogical College».

e-mail: valuzh@ukr.net

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS OF DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS' PROFESSIONAL SKILLS

Summary. *The article focuses on the consideration of the psychological and pedagogical conditions of the development of future teacher professional skills, which contain a matter of the self-education, a practical activity of future professionals, the appliance interaction technologies, the implementation of variative and multilevel working programs in the process of the professional development of pedagogical college students. The pedagogical conditions are considered as an amount of the objective possibilities of the content, forms, and studying methods aimed at the achievement of pedagogical goals that assist to increase the efficiency of the organization of a studying and educational process with the purpose of the successful preparation of future teachers. The author accentuates the self-educational activity of the future teacher, which is based on the permanent supplementation of professional and general cultural information, the systematic renewal of the individual experience. The student self-educational content includes the renewal and the improvement of knowledge, skills and abilities with the aim of attainment of a demanded level of the professional competence. The matter of the implementation in the studying process of the developed working programs on the basis of activity and competence approaches is considered. The application of the determined above programs ensures the active orientation of the future teachers at the transformation of obtained skills, the improvement of the gained professional experience during the practical activity in general educational institutions. Problems of the interactive education of future teachers as the studying process with the permanent active interaction of all the subjects of the scientific process, which includes the co-education and the inter-education (collective, group, co-working education), where both a lecturer and a student interact as equal, are presented. Benefits of the future teacher interactive education and its application in the pedagogic college working program, which enables the studying process organization on the principles of the collective supplementation and interaction of all members of the educational process, are reviewed.*

The professional activity optimization of lecturers of educational institutions is determined as a leading pedagogic condition of the professional sills of the future teacher development. By the example of the pedagogic college activity regarding the problems of future teacher professional skill development, the author considers the meaning of the interactive education as an effective form of the knowledge adoption development as well as the formation of the professional skills and abilities due to the set of specially-organized studying actions that refer to the active interaction of the future teachers and the creation of the interactive communicative

space in order to attain programmed results.

Key words: *psychological and pedagogical conditions, professional skills, future teacher, interactive technologies, self-educational activity, pedagogical practice, development of professional skills.*

Bibliography

1. Abdullyna O.A. Obshchepedahohycheskaya podgotovka v sisteme vysshego pedahohycheskoho obrazovaniya / O.A. Abdullyna. – M.: Prosveshchenye, 1990. – 141 s.
2. Velykyy tlmachnyy slovnyk suchasnoyi ukrayins'koyi movy / uklad. i holov. red. V.T. Busel. – K.; Irpin': Perun, 2001. – 1440 s.
3. Yel'nikova H.A. Kontseptsiya spryamovanoi samoorhanizatsiyi v upravlinni osvitoju / H.A. Yel'nikova // Pislyadyplomna osvita v Ukraini. – 2001. – № 1. – S. 81-86.
4. Zhernov V.Y. Teoretyko-metodolohycheskye osnovy formirovaniya professional'no-pedahohycheskoy napravlennosti lychnosti studenta pedahohycheskoho vuza: monohrafiya / V.Y. Zhernov. – Mahnytohorsk: Mahnytohorskyy hos. ped. yn-t, 1999. – 116 s.
5. Zahal'na psykhohohiya: navch. posib. / O.V. Skrypchenko, L.V. Dolyn'ska, Z.V. Ohorodnychuk ta in. – K.: APN, 2001. – 461 s.
6. Zahal'na psykhohohiya: pidruch. / za zah. red. akad. S.D. Maksymenka. – Vinnytsya: Nova knyha, 2004. – 704 s.
7. Klokar N.I. Upravlinnya oblasnym instytutom pislyadyplomnoyi pedahohichnoyi osvity: teoriya i praktyka: nauk.-metod. posib. / Nataliya Ivanivna Klokar. – K.: Milenium, 2004. – 218 s.
8. Konovets' S.V. Estetychni ta etychni zasady optymizatsiyi profesijnoyi diyal'nosti vykladachiv obrazotvorchoho mystetstva vyshchykh navchal'nykh zakladiv: posib. / S.V. Konovets'. – Kirovohrad: Imeks-LTD, 2013. – 148 s.
9. Lerner Y.Ya. Chelovecheskyy faktor y funktsyy sodержaniya obrazovaniya / Y.Ya. Lerner // Sovetskaya pedahohyka. – 1987. – № 11. – S. 60-65.
10. Monakhov V.M. Pedahohycheskye tekhnolohy kak dydaktycheskyy ynstrumentary modernyzatsiy obrazovaniya / Monakhov V.M., Vlasov D.A y dr. – M.; Tol'yatty: Volzhskyy un-t ym. V.N. Tatysheva, 2004. – 241 s.
11. Mulyar V.I. Samorealizatsiya osobystosti yak sotsial'na problema: (filosofs'ko-kul'turolohichnyy analiz) / Volodymyr Illich Mulyar; IZMN, Zhytomyr. inzh.-tekhnoloh. in.-t. – Zhytomyr, 1997. – 214 s.
12. Polak L.B. Dilova hra yak sposib orhanizatsiyi piznaval'noyi diyal'nosti / L.B. Polak // Pislyadyplomna osvita v Ukraini. – 2001. – № 1. – S. 69 – 72.
13. Pometun O.I. Entsyklopediya interaktyvnoho navchanniya / Olena Ivanivna Pometun. – K.: A.S.K., 2007. – 144 s.
14. Psykhohohiya: pidruch. / Yu.L. Trofimov, V.V. Rybalka, P.A. Honcharuk ta in. – K.: Lybid', 2001. – 560 s.
15. Pustovoytov V.V. Pedahohycheskye uslovyya stanovleniyya tselostnoho znaniya budushchego uchytelya: avtoref. dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.01 / V.V. Pustovoytov. – M., 1997. – 19 s.
16. Radul V.V. Sotsial'na zrilist' molodoho uchytelya: [monohrafiya] / Valeriy Viktorovych Radul. – K.: Vyshcha shkola, 1997. – 269 s.
17. Rubynshteyn S.L. Vytye y soznanye / Serhey Leonydovych Rubynshteyn. – M.: Pedahohyka, 1990. – 437 s.
18. Selevko H.K. Entsyklopedyya obrazovatel'nykh tekhnolohyy: v 2 t. – T.1. – M.: NYY shkol'nykh tekhnolohyy, 2006. – 816 s.
19. Slovnyk-dovidnyk z profesijnoyi pedahohiky / red.-uporyad. A.V. Semenova. – Odesa: Pal'mira, 2006. – 272 s.
20. Stasyuk V.D. Pedahohichni umovy profesijnoyi pidgotovky maybutnikh ekonomistiv u kompleksy «shkola - vyshchy zaklad osvity»: dys. ... kand. ped. nauk: 13.00.04

/ Stasyuk Varvara Dmytrivna. – О., 2003. – 291 s.

21. Tekhnolohiyi rozvytku krytychnoho myslennya uchniv / A. Krouford, V. Saul, S. Met'yuz, D. Makinster. – К.: Pleyada, 2006. – 220 s.

22. Unadze D.N. Psykholohycheskye yssledovanyya / Dmytryy Nykolaevych Unadze. – М.: Nauka, 1966. – 454 s.

23. Fylosofskyy slovar' / pod red. Y.T. Frolova. – М.: Polytyzdat, 1986. – 590 s.

24. Filsofskyy slovyk / za red. V.I. Shynkaruka. – К.: Holovna red. URE, 1986. – 800 s.

25. Delor J. Learning The Treasure Within. Reportto UNESCO of the international Commission on Education for the Twenty-First Century. – Paris: UNESCO Publishing, 1996. – 236 p.

УДК 37.011.3-051

Семенов Олена Миколаївна – доктор педагогічних наук, професор, головний науковий співробітник відділу теорії та історії педагогічної майстерності Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України

E-mail: olenasemenov@gmail.com

УЧИТЕЛЬСЬКА ПРОФЕСІЯ В СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОМУ І ПРОФЕСІЙНО-ОСОБИСТІСНОМУ ВИМІРАХ

У статті крізь призму соціально-педагогічних і професійно-особистісних вимірів, що відображені в навчальному посібнику «Педагогіка: особистісно-розвивальні аспекти» О.Кучерявого, зацентровано увагу на вимогах і особливостях учительської професії початку XXI століття: бути гуманістом і моральним наставником, котрий створює умови для розвитку самоцінності особистості учня, володіє уміннями самоосвітньої і самовиховної діяльності, прагне до професійного розвитку, саморозвитку і самореалізації.

Ключові слова: учитель, учительська професія, учень, особистісно орієнтований підхід, цілісний підхід, самоосвіта, самовиховання, саморозвиток, навчальний посібник, О. Кучерявий.

В інноваційно-інтелектуально насиченому суспільстві актуалізується проблема розвитку вчителя-професіонала, котрий уміло супроводжує, скеровує, динамізує процес самопізнання і саморозвитку молодих громадян України як самодостатніх й успішних у національному і глобальному просторі. Суспільні вимоги вмотивовують і оновлення навчальної книги як для вчителя, так і для школяра. Дотепер у підручниках домінувала установка на забезпечення в учнів /студентів розуміння навчального матеріалу з опорою передусім на раціональний компонент свідомості (спочатку вчили правило, а потім виконували відповідні завдання). На часі «насамперед емоційне переживання вихованцем цінності навчального матеріалу і лише потім аналіз його сутності» [4, с. 74]. Новоутворення, яке виникає у свідомості учня в результаті емоційного переживання об'єктивно існуючих цінностей змісту освіти, І.Бех називає особистісною цінністю [1]. Особистісні цінності